

معلم و وسایل آموزشی دیجیتال: جایگاه وسایل آموزشی دیجیتال بر بهبود کیفیت آموزشی

الهام کیان

^{۱۱} کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش، دانشگاه پیام نور

اداره آموزش و پرورش ناحیه ۱ اراک، دیبر

farahani00@gmail.com

۰۹۱۸۸۴۸۸۳۳۶

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف «معلم و وسایل آموزشی دیجیتال: جایگاه وسایل آموزشی دیجیتال بر بهبود کیفیت آموزشی» صورت گرفته است. روش پژوهش حاضر از نوع کیفی بوده و شیوه گردآوری و تحلیل داده‌ها از نوع اسنادی و کتابخانه‌ای می‌باشد. همچنین شیوه تحلیل و بررسی داده‌ها نیز به شیوه‌ی مروری - توصیفی می‌باشد. بر اساس یافته‌های پژوهش با توجه به اینکه معلمان پرچمدار کلاس درس و رهبر و راهنمای دانش آموزان می‌باشند، نیاز است که برخی از صلاحیت‌ها و شایستگی‌ها را منطبق با شرایط روز جامعه به‌منظور ارتقا کیفیت آموزشی در نظام تعلیم و تربیت رسمی کشور دارا باشند. همچنین تجربه شیوع ویروس کرونا نشان داده است که معلمان باید بتوانند در دنیای دیجیتال امروز کلاس‌های خود را به صورت مجازی برگزار نمایند و اطلاعات خود را به روز نموده و از فناوری‌های جدید در بهبود کیفیت تدریس خود استفاده نمایند. در واقع معلمان باید سعی کنند با تکنولوژی‌های دیجیتال آشنا شوند و از مزایای آن برای جذاب‌تر شدن درس برای دانش آموزان و ارتقاء کیفیت آموزشی کمک بگیرند.

واژگان کلیدی: کیفیت آموزشی، تعلیم و تربیت، کرونا، دیجیتال

۱- مقدمه:

مدارس به عنوان پایگاه های عملیاتی آموزش و مبادله ی فرصتهای آموزشی و تربیتی و معلمان به مثابه ی فرماندهان خط مقدم این جبهه با تکیه بر برنامه ی درسی می توانند جامعه را در شرایط بحرانی هدایت کرده و آموزشها را با تغییرات اقتصادی، فرهنگی، اخلاقی، بهداشتی و احتمالاً عوامل غیرقابل پیش بینی هماهنگ کنند. (شفیعی اپوروری و یاری دهنوی، ۱۴۰۰)

شیوع ویروس کرونا به عنوان یکی از این بحرانهای بهداشتی، تأثیر مستقیمی بر نحوه ی آموزش و پرورش داشته و آموزش مطالب درسی را دستخوش تحول ساخته است. آموزش و پرورش از طریق برنامه درسی که شامل برنامه رسمی و عیان است مهارتها و دانشها را به فراگیران می آموزد و فضا و محیط آموزشگاه نیز در شکل گیری نگرشهای اجتماعی و فکری دانش آموزان مؤثر است (همان).

آموزش مجازی اکنون به معنای بهره وری از متدهای به روز کامپیوتری انتقال اطلاعات درسی به فراگیران است. تعریف گفته شده در حقیقت تعریف **آموزش الکترونیکی** است. آموزش بر پایه فناوری اطلاعات به متد **آموزش مجازی**، این امکان را به فراگیران می دهد که به صورتی فعالانه و نوآورانه ببینند و از این ایده ها به صورت مشترک استفاده کنند. هر فرد برای رویارویی با تغییرات دنیای مدرن باید به طور مداوم در حال یادگیری و بازآموزی باشد. این ویژگی در عصر حاضر موجب شده است تا به طور مداوم بر درخواست آموزش و فرصت برای یادگیری افزوده شود. میزان موفقیت هر جامعه نیز وابسته به توان دانش پژوهانی است که درگیر فرایند یادگیری همیشگی هستند.

این نوع آموزش بسیاری از محدودیت های آموزش سنتی را نداشته و مزایا و ویژگی های خاص خود را دارد. در کنار عدم محدودیت زمانی و مکانی، صرفه جویی در زمان و هزینه، ایجاد شرایط آموزشی و امکانات یکسان و توانایی استفاده افراد شاغل، آموزش مجازی بر یادگیری مؤثر نیز تأثیر می گذارد.

آموزش مجازی به یک مجموعه گسترده از نرم افزارهای کاربردی و شیوه های آموزشی بر پایه فناوری اطلاعات مانند رایانه، دیسک فشرده، اینترنت، شبکه، اینترنت و غیره اطلاق می شود که این روش آموزشی تکامل یافته و توسعه یافته آموزش از راه دور است که علاوه بر مراکز آموزشی برای سازمان ها و ادارات مختلف نیز بسیار مؤثر و کاربردی است. سازمان ها و ادارات مختلف می توانند دوره های مورد نیاز خود را به این شکل و به راحتی در اختیار کارمندان خود قرار داده و در هزینه ها و زمان تا حد بسیار زیادی صرفه جویی کنند.

یادگیری به شیوه مجازی و آنلاین دارای مزایای زیادی است که یکی از آن ها افزایش سطح آموزش و یادگیری مؤثر است. اما سامانه آموزش مجازی به چه شیوه ای بر یادگیری مؤثر، تأثیر می گذارد. یکی از دلایل تأثیر استفاده از سامانه آموزش مجازی بر یادگیری مؤثر این مسئله است که یادگیری در این روش تولید محصولات و روشهای جدید است و نه بازگرداندن اطلاعات قدیمی بدون تغییر. دانش آموزان در این روش به دنبال پیدا کردن راههای جدیدی برای حل مسائل می گردند. در این روش به دانش آموزان آموزش داده می شود که خلاقانه و نوآورانه بیاندیشند و صرفاً مانند روش های قدیمی و سنتی به حفظ مطالب قبلی نپردازند. دسترسی ساده و نامحدود به اطلاعات به روز یکی دیگر از دلایل تأثیر آموزش مجازی و الکترونیکی بر یادگیری بهتر و خلاق است. بر این اساس، پژوهش حاضر در تلاش است تا:

- نقش معلمان مسلط بر تکنولوژی دیجیتال و ارتقاء کیفیت آموزشی را شناسایی و تحلیل نماید.

۲- روش شناسی:

روش پژوهش حاضر از نوع کیفی بوده است و شیوه مطالعه و گردآوری دادهها از نوع کتابخانه ای و اسنادی می باشد. همچنین در پژوهش حاضر ابتدا تلاش شده است تا دادههای مرتبط با نقش معلمان مسلط بر تکنولوژی های دیجیتال گردآوری شود سپس با تکیه بر نقش معلمان و با رویکرد توصیفی و تحلیلی تلاش شده است تا نقش این گونه معلمان بر ارتقا کیفیت آموزشی مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد.

۳- بحث درباره یافته ها:

معلم حرفه ای

استانداردهای حرفه معلمی مهارتهایی است که از آن به دانش محتوایی، روش های معلمی، دانش و مهارتهای روش تدریس حرفه ای، منشها و توانایی انجام فعالیت های حرفه ای که با هدف ایجاد تحول در فرایند یاددهی - یادگیری دانش آموزان از طریق ایجاد آمادگی در معلمان طراحی و در کلاس درس اجرا می شود. (تقی پور و همکاران، ۲۰۱۷)

هنگامی که معلمان در این مهارت ها تخصص و توانایی کافی و لازم را داشته باشند، می توانند از دانش، مهارت‌ها و تخصص خود در فرایند آموزش استفاده کرده و بدین ترتیب زمینه مساعدی را برای پیشرفت تحصیلی بیشتر دانش آموزان فراهم سازند.

تعلیم و تربیت فرزندان امروز و فردا به معلمانی با انگیزه و کارآمد نیاز دارد. نقش معلم در توسعه پایدار به خوبی مشخص و با فراهم آوردن شرایط مناسب، منزلت اجتماعی بالایی را برای این حرفه باید در نظر گرفت. (علیزاده و رضایی، ۱۳۸۸)

نیل به یک معلم اثربخش که بتواند تدریس و در نتیجه آموزش و پرورشی اثربخش را عاید سازد، پیشتر خود مستلزم تحقق شرایط و زمینه‌هایی است. از جمله این شرایط و زمینه‌ها، رعایت استانداردهای حرفه معلمی است که حضور آنها موجب می شود معلم تمامی همت و توان خویش را به میدان عمل مدرسه و کلاس درس وارد سازد. در این صورت است که معلم هدفهای تدریس را هدف خود تلقی نموده و آرزو می کند تا با ماندن در این عرصه بیشترین خدمت را نصیب دانش آموزان خود سازد. بنابراین، برای تحقق مدرسه کارآمد باید در مسیر تحقق معلم اثربخش حرکت نمود و برای نیل به معلم اثربخش، باید با مفهوم استانداردهای حرفه معلمی و اهمیت و نقش آن در عرصه کار تدریس آشنا شد و در جهت ارتقاء سطح آن در میان معلمان تلاش نمود. (تقی پور و همکاران، ۲۰۱۷)

موفقیت هر نظام آموزشی در حد تعیین کننده‌ای به دانش و مهارت‌های حرفه‌ای معلم بستگی دارد. در نظر ژاپنی‌ها شایستگی هر نظام به اندازه شایستگی معلمان آن است. از این رو، می توان گفت معلم بهترین عضو نظام آموزشی در فرایند یاددهی-یادگیری، معمار اصلی نظام آموزشی است. جهان به سرعت دگرگون می شود و معلمان نیز باید مانند سایر گروه‌های حرفه‌ای با این واقعیت رو به رو شوند که آموزش‌های اولیه آنان در جهان امروز چندان مفید نخواهد بود و آنان باید در سراسر عمر خود، دانش خود را روزآمد کنند. (دانش پژوه، ۱۳۸۲)

دانش آموزانی که با معلمانی که کیفیت مناسبی در تدریس دارند آموزش می بینند در مقایسه با دانش آموزانی که با معلمانی که تدریس مناسبی ندارند آموزش می بینند، پیشرفت تحصیلی بیشتری دارند. آنها پیشنهاد کرده اند که سیاست‌های اتخاذ شده باید تأکید بر آموزش معلمان، دادن گواهی نامه، پرداخت دستمزد و توسعه حرفه‌ای آنان باشد و این عوامل بر کیفیت و توانمندی معلمان تأثیر زیادی دارند. با توجه به نقش اثرگذار معلم بر فرایند یاددهی-یادگیری و این که معلم مهم‌ترین عامل اثربخش در یادگیری دانش آموزان است. (ملایی نژاد، ۱۳۹۱)

معلمی شغل و حرفه نیست، بلکه ذوق و هنر توانمندی است. معلمی در قرآن به عنوان جلوه‌ای از قدرت لایزال الهی است. در نخستین آیات قرآن که بر قلب مبارک پیامبر اکرم (ص) نازل شد، به این هنر خداوند، خود را معلم می خواند و جالب اینکه خداوند معلم بودن خود را بعد از آفرینش پیچیده‌ترین و بهترین شاهکار خلقت، یعنی انسان آورده است. نباید تنها با این توجیه که معلمی شغل انبیاء است، از توجه به نیازها و سختی‌هایی که معلمان تحمل می کنند، چشم پوشید. اگر معلمی شغل انبیاء است، باید این را نیز به خاطر داشت که انبیاء بر انسان منت گذارده اند. در آیات وحیانی نیز حقی که آنان بر گردن انسانها دارند، گوشزد شده است. (تقی پور و همکاران، ۲۰۱۷)

معلم حرفه‌ای کسی است که دانش و تجربه کافی دارد و روش تدریس نیز می داند؛ یعنی اینکه می داند چه روشها و فونونی را در کجا و چگونه به کار گیرد تا کلاس کارآمد و اثربخشی داشته باشد. معلمانی که هر سه ویژگی دانش، تجربه و روش را توأمان دارا باشند، معلم حرفه‌ای قلمداد می شوند. هر یک از ویژگیهای مذکور به تنهایی نمی تواند فردی را به معلم حرفه‌ای تبدیل کند. در واقع، آنچه که معلم حرفه‌ای را از سایر معلمان متمایز می کند، استفاده مناسب و به جا از روشهای مطلوب تدریس است.

طبق نظر میدل (عبدالهی و همکاران، ۱۳۹۳) برخورداری از دانش و مهارت‌های مختلف به نام شایستگی یا صلاحیت معلمان آورده می شود. شایستگی معلم به توانایی معلم در برآوردن نیازها و مطالبات حرفه تدریس به میزان کافی و با استفاده از مجموعه‌ای یکپارچه از دانش، مهارت، نگرش گفته می شود؛ به طوری که این مجموعه در عملکرد و بازتاب معلم تجلی یابد.

شایستگی‌های حرفه‌ای به مجموعه دانش‌ها و تجارب شخصی، مهارت‌ها و گرایشهای معلم که از طریق آنها معلمان به دنبال بهبود کارایی و ارائه کیفیت سطح بالا و ایجاد کننده تجارب یادگیری برای تغییرات عمیق در ساختار برنامه درسی و همه دانش آموزان می باشند، گفته می شود. (تقی پور و همکاران، ۲۰۱۷)

جمعیت دانش آموزی در هويت حرفه‌ای معلمان بحران به وجود آورده است. فقدان صلاحیتهای مرتبط برای برخورد با این موقعیت جدید موجب شده تا بسیاری از معلمان هويت حرفه‌ای خود را در تنگنا بینند. بنابراین، هويت حرفه‌ای معلمان نیاز مبرم به بازسازی مجدد دارد. (همان)

صلاحیتهای حرفه‌ای معلمان

الف) مسئولیت‌های حرفه ای شامل:

(۱) مشارکت معلمان در یک جامعه حرفه ای : همکاران حرفه ای منبع غنی در مورد تدریس بوده و معلمان همانند دیگر متخصصان موظف هستند که به یادگیری خود در تمام طول زندگی حرفه ای خود ادامه دهند.

(۲) رشد حرفه ای معلم : معلمان باید به طور مداوم در اوج حرفه خود باقی بمانند و دانش محتوایی و موضوعی خود را به طور مداوم رشد و توسعه دهند.

(۳) نشان دادن مهارت و دانش حرفه ای : معلمان بسیار حرفه ای نشان می دهند که به استانداردهای حرفه ای در حل مشکل و تصمیم گیری متعهد هستند.

(۴) برقراری ارتباط با خانواده ها : معلمان اثربخش با برقراری ارتباط با خانواده ها و والدین دانش آموزان، اطلاعات مورد نیاز را به آنها انتقال داده و همچنین اطلاعات مورد نیاز خود در رابطه با دانش آموزان را از والدینشان دریافت می کنند.

(۵) اندیشه کردن یا تأمل در تدریس : هم معلمان و هم محققان، تشخیص داده اند که داشتن توانایی تأمل و اندیشه در مورد تدریس نشانه یک حرفه واقعی است. معلمان، هم موفقیتها و هم اشتباهات خود را ارزیابی می کنند. (تقی پور & همکاران، ۲۰۱۷)

(۶) حفظ و نگهداری یادداشتهای دقیق : نیاز معلمان در جهت حفظ یادداشتهای دقیق از وقایع معمول کلاس، یکی از نتایج پیچیدگی تدریس می باشد. (تقی پور & همکاران، ۲۰۱۷)

ب) مدیریت و سازماندهی کلاس درس :

معلم مؤثر با همان دقت و توجهی که طرح درسش را تهیه می کند، برای سازماندهی کلاس خود نیز برنامه ریزی می کند. مهمترین مهارتهایی که در این زمینه مطرح است عبارتند از:

(۱) مدیریت رفتار دانش آموزان : یادگیری نمی تواند در محیطی که در آن رفتار دانش آموزان خارج از کنترل است اتفاق بیفتد. بر نقش استانداردهای رفتار و تعیین آن توسط معلمان تأکید دارد و معتقد است که کلید مدیریت کارآمد رفتار دانش آموزان در توافق بر استانداردهای رفتار می باشد.

(۲) سازماندهی فضای فیزیکی : همچنین بر مهم و مؤثر بودن فضای فیزیکی کلاس در کل یادگیری اشاره می شود و به نظم و ترتیب دادن وسایل، آماده کردن مواد و وسایل آموزشی مورد نیاز تأکید می گردد. (تقی پور & همکاران، ۲۰۱۷)

پ) آموزش یا تدریس :

مهارتهایی که در این زمینه مطرح است عبارتند از:

(۱) استفاده از استراتژیهای مناسب تدریس : استفاده از راهبردها و شیوه های مختلف تدریس، یکی از عناصر مهم در اثربخشی آموزش است.

(۲) استفاده از فنون سؤال کردن : مهارت معلم در سؤال کردن، سهم مهمی در یادگیری دانش آموزان دارد و برای بسیاری از اهداف آموزشی مفید و ارزشمند می باشد.

(۳) مشارکت دادن دانش آموز در یادگیری : مشارکت دانش آموزان در فرایند یادگیری باید هدف اصلی مدارس باشد، زیرا از طریق مشارکت فعال است که دانش آموزان مطالب پیچیده را یاد می گیرند.

(۴) برقراری ارتباط مناسب با دانش آموزان در فرایند تدریس : از آنجایی که تدریس عملی هدفمند می باشد، باید هدف آن برای دانش آموزان روشن باشد. راهنماییها و روشها باید واضح و روشن باشند. (تقی پور & همکاران، ۲۰۱۷)

ت) نظارت و کنترل بر پیشرفت دانش آموزان :

کنترل و ارزیابی کار و پیشرفت دانش آموزان وظیفه پیچیده ای است. برای کنترل و ارزیابی فهم دانش آموزان، روشهای مختلفی وجود دارد. مهمترین ابزاری که معلمان مؤثر برای این کار استفاده می کنند عبارتند از:

(۱) ارایه تکلیف: معلمان مؤثر نه تنها برای دانش آموزان تکالیفی تعیین می کنند، بلکه مرتباً آن تکالیف را کنترل و بررسی می کنند. البته مسئله مهم در اینجا کیفیت تکلیف است نه کمیت آن.

(۲) ارایه بازخورد معنادار به دانش آموز: بازخورد یکی از قدرتمندترین فنون اصلاحی برای افزایش نتیجه یادگیری دانش آموزان است. معلمان مؤثر بازخورد را به موقع ارائه می دهند. آنها بازخوردی را ارائه می دهند که بیشتر اصلاحی است.

(۳) استفاده از سنجش و ارزشیابی: سنجش عنصر اصلی فرایند تدریس محسوب می شود. معلمان اثربخش همچنین برای کنترل پیشرفت دانش آموزان به طور مؤثری از سنجش و ارزشیابی استفاده می کنند. (تقی پور & همکاران، ۲۰۱۷)

ت) پیش نیازهای تدریس مؤثر:

برای تدریس مؤثر، معلمان باید برخوردار از پیش نیازهای زیر باشند:

(۱) دانش محتوایی: اهمیت دانش محتوایی معلم بر کسی پوشیده نیست. دانش معلم درباره محتوایی که تدریس می کند همواره جزء عناصر اساسی تدریس مؤثر بوده است. صرفنظر از تکنیکهای آموزشی، معلمان باید تسلط کافی بر یک موضوع داشته باشند تا بتوانند یادگیری دانش آموزان را هدایت کنند.

(۲) مهارتهای کلامی: معلمان مؤثری که توانایی کلامی بیشتری دارند، بهتر می توانند مفاهیم را به دانش آموزان منتقل نمایند. (تقی پور و همکاران، ۲۰۱۷)

ج) برنامه ریزی و آمادگی:

تدریس فعالیتی است پیچیده که مستلزم آمادگی دقیق، طراحی هدفها و فعالیتهاست. در این حیطه بر مهارتهای زیر تأکید می شود:

(۱) انتخاب اهداف آموزشی: تدریس یک فعالیت هدفمند است. بنابراین، اهداف آن باید مشخص و روشن باشد.

(۲) طراحی آموزشی منسجم و یکپارچه: طراحی آموزشی، برنامه ریزی برای کل برنامه درسی است. از ویژگیهای مختلف طراحی آموزشی، انسجام است.

(۳) طراحی ارزشیابی یادگیری دانش آموزان: ارزیابی هم برای معلمان و هم برای دانش آموزان، اطلاعات با ارزشی برای هدایت یادگیری در آینده فراهم می کند. روشهای مختلف ارزیابی باید برای انواع مختلف اهداف مناسب باشند. (تقی پور & همکاران، ۲۰۱۷)

چ) ویژگیهای شخصی معلم:

بخش گرایش شایستگیهای معلمان اثربخش مربوط به ویژگیهایی است که معلم در اختیار دارد. صاحبان نظران معتقدند که ویژگیهای عاطفی یا رفتارهای احساسی و اجتماعی معلم، بیش از روش تعلیم و تربیت او مؤثر و مفید می باشد. مهمترین ویژگیهایی که در این زمینه مطرح است عبارتند از:

(۱) نقش انصاف و احترام: از نظر دانش آموزان، احترام و بیطرفی پیش نیاز صفات یک معلم مؤثر می باشد. معلم مؤثر همواره به دانش آموزان از هر نژاد، فرهنگ یا جنسیتی که باشند، احترام می گذارد.

(۲) علاقه مندی معلم به آموزش: معلم مؤثر خود را مسئول می داند؛ یعنی احساس می کند که رسالت درس دادن بر عهده اوست. او همچنین عاشق حرفه و رشته خود می باشد.

(۳) شیوه عمل فکورانه: تعمق، مرور و اندیشه در فرایند تدریس، عامل حرفه ای دیگری است که جزئی از تدریس مؤثر محسوب می شود.

(۴) خلاقیت: معلمان مؤثر در نحوه تدریس در کلاسهایشان کاردان و مبتکر هستند.

(۵) نگرش مثبت: معلمان مؤثر همچنین دارای نگرش خوشبینانه در مورد تدریس و دانش آموزان هستند.

در تحقیقی با عنوان « شناسایی و اعتبارسنجی شایستگی های حرفه ای معلمان اثربخش » که در بین معلمان مدارس دوره ابتدایی شهر تهران انجام شد، پس از انجام تحلیل عاملی روی پرسشنامه محقق ساخته، ۱۳ شایستگی (صلاحیت) را در ۲ بعد یا مؤلفه اصلی شامل پیش نیازهای معلم، ویژگی های شخصی معلم، برنامه ریزی و آمادگی، مدیریت و سازماندهی کلاس درس، آموزش یا تدریس، نظارت بر پیشرفت و توان دانش

آموزان و مسئولیت های حرفه ای شناسایی نمود. در بعد پیش نیازهای معلم، داشتن توانایی کلامی برای انتقال مفاهیم به دانش آموزان؛ در بعد نظارت بر پیشرفت دانش آموزان، توضیح تکالیف به زبان روشن؛ در بعد مسئولیت های حرفه ای، داشتن رفتار و تعامل محترمانه با والدین دانش آموزان؛ در بعد برنامه ریزی و آمادگی، بیان نتایج درس به زبان روشن؛ در بعد مدیریت و سازماندهی کلاس درس، آماده کردن پیشاپیش مواد آموزشی برای استفاده در کلاس درس؛ در بعد ویژگی های شخصی معلم، ایجاد فرصتهایی برای موفقیت همه دانش آموزان و در بعد آموزش یا تدریس، بهره گیری از مفاهیم و زبان متناسب با سن و سوابق دانش آموزان، مهمترین شایستگی های شناسایی شده است که معلمان اثربخش باید از آنها برخوردار باشند. (تقی پور & همکاران، ۲۰۱۷)

آموزش الکترونیک

آموزش رکن اساسی در توسعه پایدار هر کشور است. امروزه بهره گیری از آموزش الکترونیکی در آموزش و یادگیری توصیه می شود. با ورود فناوریهای نوین آموزشی و به خصوص دسترسی به اینترنت در بین جامعه فراگیر در مدارس و تأثیرپذیری آنها از فرهنگهای جهانی غیربومی موقعیتی بوجود آمده است که آموزش و پرورش ناگزیر است تا کارکردهای نوینی را متناسب با نیازهای زمان برای خود برگزیند. گزینش و دستیابی به کارکردهای نو مستلزم نگاهی نو به نظام آموزش و پرورش است. (رضایی نیکو، ۱۳۹۹)

با گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات، فضای دومی به موازات جهان واقعی ایجاد شده که به واقع تمام عناصر و اجزای دنیای واقعی را در خود تکرار می کند. آموزش و به دنبال آن نهادهای آموزشی مانند مدارس و دانشگاه ها همچنان که در جهان واقعی از جایگاه ویژه ای برخوردار است، در فضای مجازی نیز دارای اهمیت و تاثیر بسزایی در گسترش علوم و فناوری و رشد سواد اطلاعاتی و رسانه ای در دانش آموزان، دانشجویان و همه ی اقشار جامعه است.

به طور کلی هدف آموزش الکترونیکی فراهم کردن امکان دسترسی یکسان، همزمان و جستجوپذیر در دوره های درسی و ایجاد فضای آموزشی یکنواخت برای اقشار مختلف در هر نقطه و بهینه سازی شیوه های ارائه مطالب درسی به منظور یادگیری عمیق تر و جدی تر است. در چنین فضای آموزشی برخلاف آموزش سنتی، افراد به اندازه توانایی خود از موضوعات بهره مند می گردند. (فرهادی، ۱۳۸۴)

در تحقیقی تحت عنوان بررسی موانع استفاده از آموزش مجازی در فرایند یاددهی و یادگیری از دیدگاه معلمان دوره متوسطه شهر تهران در شناسایی محدودیتهای ناشی از عوامل انسانی در اجرای آموزش مجازی، انجام شده است. همچنین براساس این تحقیق تقریباً نیمی از مدارس دارای تکنیسین رایانه نمی باشند، که نشان دهنده این عامل است که شرایط مناسب به منظور استفاده از آموزش مجازی فراهم نیست. همچنین آشنایی کم معلمان در کاربرد رایانه و نرم افزار باعث مقاومت آنان در استفاده از رایانه در آموزش و شیوه آموزش مجازی شده و روز به روز هم بیشتر می شود. (رضایی نیکو، ۱۳۹۹)

جانسون و همکارانش (۲۰۰۷) تحقیقی با عنوان "یک آزمون تجربی از عوامل مؤثر در ایجاد موفقیت آمیز محیطهای آموزش الکترونیکی انجام داده اند. نتایج این تحقیق حاکی از این است که از عواملی که باعث محدودیت در پیاده سازی موفق آموزش الکترونیکی می شود، می توان به عدم پذیرش آموزش الکترونیکی توسط کاربر، عدم تسلط کافی کاربر به کامپیوتر و بودن استرس در هنگام کار با محیط آموزش الکترونیکی اشاره کرد. محققان معتقدند که باید از تجربیاتی که ایجاد حس مشترک در درون کلاس درس مجازی می کنند، استفاده شود. (رضایی نیکو، ۱۳۹۹)

فن آوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش و یادگیری، آموزش سنتی را تا حد زیادی تحت تاثیر قرار داده و دنیای جدیدی در عرصه یادگیری به وجود آورده است. تغییر الگوهای سنتی آموزش به یادگیری خود جوش و خود محور، تغییر نقش یادگیرندگان و معلمان، امکان یادگیری مادام العمر، افزایش کیفیت یادگیری، کاهش هزینه های آموزش و به حداقل رساندن محدودیت های زمانی و مکانی از ویژگی های بارز یادگیری همراه با فن آوری است. (حیدری و وزیری، ۱۳۹۲)

با بهره گیری از فناوری اطلاعات معلمان به سهولت به منابع جدید آموزش مورد نیاز خود دست می یابند و اطلاعات و مواد آموزش کلاس خود را سریعتر و آسانتر تهیه می کنند. کاربرد رایانه در مدرسه به منظور رشد و غنی سازی یادگیری است. (رضایی نیکو، ۱۳۹۹)

محیطهای یادگیری غنی شده با فناوری، اثر مثبت را بر روی نگرش دانش آموزان در زمینه انگیزه، خلاقیت و اهمیت کامپیوتر داشته است. (ادیب و همکاران، ۱۳۹۴)

استفاده از فناوری های جدید در آموزش، مزایای متعددی دارد: از جمله اینکه باعث می شود فعالیت های دانش آموز شخصی شود و دانش آموز تمرکز بیشتری داشته باشد و یا امکان انجام دادن تکلیف های درسی به روش های غیر سنتی فراهم آید. دسترسی آسان به منابع آموزشی، ایجاد انگیزه، مشارکت در گروه و تنوع، از دیگر مزایای فناوریهای نوین آموزشی است. (شفیعی & اسدی، ۱۳۹۳)

تغییرات سریع تکنولوژی در فرایند یاددهی- یادگیری موجب تحولات سریع شده و هدف آن بهبود کیفیت آموزشی در مدارس بوده است. تکنولوژیهای جدید با فراهم آوردن فرصتهای مناسب در جهت استعدادها و علایق شخصی دانش آموزان به بهبود نظام آموزشی مدارس کمک می کنند. مطالعات نشان می دهد که بهره گیری از تکنولوژیهای روز مثل رایانه و شبکه جهانی در کلاسهای درس این امکان را به دانش آموزان می دهد که با سرعت بیشتر و عملکرد بهتر بیاموزند. (مشتاقی لارگانی و همکاران، ۱۳۸۷)

مدرسه می تواند قدرت اندیشه و مهارت ذهنی دانش آموز خود را چنان تقویت کند که به راحتی بتواند برای دست یافتن به راه حل های مناسب و واقع بینانه به خلق ایده های نو پردازند. دستیابی به چنین امری مستلزم وجود معلمان خلاق و متفکر در نظام آموزشی می باشد. (امامپوردی و همکاران، ۱۳۹۲)

مهم ترین پیشرفت ها در آموزش و پرورش از زمانی که اینترنت بوجود آمد رخ داد. آموزش الکترونیکی در پی این تحول شکل گرفت و روش سنتی آموزش را دگرگون کرد. این روش هم به نفع معلمان و هم به نفع دانش آموزان است. استفاده از روشهای جدید تدریس که با بهره گیری از تکنولوژی آموزشی می باشد، باعث تعامل دانش آموزان، ایجاد انگیزه در آنان و یادگیری دوطرفه و مؤثر می گردد. دانش آموزان، خود به جمع آوری اطلاعات می پردازند و به صورت گروهی با معلم مشارکت می کنند. معلمان نیز در تدریس خود از ابزارهای فناوری بهره می گیرند و محیط شاد و خلاقانه ای را فراهم می کنند. (تقی پور و همکاران، ۲۰۱۷)

مطالعات مقدماتی و ادبیات موجود حاکی از آن می باشد که رابط های بین استفاده از اینترنت و شیوه های جدید آموزشی و تعاملات آموزشی وجود دارد. آموزش شبکه ای و اینترنتی امکان جدید کردن، ذخیره، بازیابی اطلاعات و مشارکت و آموزش دسته جمعی افراد را از راه دور عملی می سازد. آموزش از راه دور برای اولین بار در قرن ۱۹ به عنوان تحصیلات مکاتبه ای بصورت سنتی و دستی مطرح شد و به دنبال آن اینترنت بوجود آمد و تا حدودی فضای مجازی جایگاه خاصی در زندگی افراد پیدا کرد. شبکه های اجتماعی مجازی در بسیاری از موارد سبب افزایش سطح یادگیری شده است. حضور در این فضا می تواند فرصت های برابر برقراری روابط اجتماعی و آموزشی را به شیوه کنترل شده برای دانش آموزان گسترش دهد. (باقرزاده همایی، ۱۳۹۹)

آموزش الکترونیکی در واقع آموزش از طریق کامپیوتر، شبکه های کامپیوتری چندرسانه ای و اینترنت است که به مدد رشد روزافزون فناوری اطلاعات سهل الوصول گشته است. امروزه از آموزش الکترونیکی به عنوان مهمترین عامل توسعه دهنده فناوری اطلاعات یاد می شود و فعالان در این رشته معتقدند با توجه به گفتار آشنای فناوری با این زبان، این نظام آموزش مربوط به هیچ تخصص، مقطع، سن و دوره ی خاصی نیست. یکی از راههای افزایش رضایت از نظام یادگیری الکترونیکی، بهبود کیفیت خدمات است. (باقرزاده همایی، ۱۳۹۹)

معلم و مدرس در هر دو آموزش نقش مهمی دارد. در آموزش سنتی معلم و مدرس نقش محوری و کلیدی ایفا می کند اما در آموزش مجازی نقش معلم و مدرس به یک تسهیل گر امور آموزشی تغییر می یابد. (همان)

معیارهای بهبود کیفیت در یادگیری الکترونیکی را عوامل آموزشی، فناوری، طراحی، مدیریت، پشتیبانی منابع، عوامل انسانی، با عنوان موانع آموزش عوامل سازمانی و ارزشیابی می دانند. روش مجازی در سازمانهای کوچک و متوسط مهمترین موانع را فقدان آموزش، پشتیبانی فنی، زیرساخت های فنی ناکافی، فقدان دانش و مهارت کارکنان، پایین بودن سطح تعامل، مشکلات مربوط به هزینه خرید دوره های آموزش مجازی و یا توسعه آنها و مشکلات فرهنگی دانست. در پژوهش انجام شده با عنوان چالش های بکارگیری آموزش همکاران مجازی زیرساخت نامناسب، آموزش ناکافی، محدودیتهای مالی، کمبود پهنای باند، فقدان سیاستها و روشهای اجرای آموزش الکترونیک، فقدان مهارت کارکنان بخش آموزش، عدم علاقه و بی تعهدی کارکنان را از موانع بهبود کیفیت در حوزه آموزشهای مجازی می دانند. آنها همچنین فقدان آگاهی درباره سودمندی کاربرد آموزش الکترونیکی، فقدان درک روشن از ماهیت و چیستی آموزش الکترونیکی، مقاومت مدرسان برای پذیرش و کاربرد یادگیری الکترونیکی، مقاومت فراگیران در برابر تغییر روشهای سنتی آموزش، عدم دسترسی مداوم به وبسایت های آموزش الکترونیکی، نبود حمایت های دولت و مؤسسات آموزشی از آموزش های الکترونیکی را به عنوان مهم ترین موانع آموزش الکترونیکی ذکر می کنند. (همان)

۴- نتیجه گیری:

آمادگی برای یادگیری، آموزش و کاربرد فناوری و آگاهی از نقش آن در تسهیل یادگیری دانش آموزان، از جمله مهارت‌های اصلی معلمان مخصوصاً در دوران کرونا به شمار می رود. دورانی که استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات برحسب ضرورت و بالاجبار جای خود را در نظام تعلیم و تربیت مستحکم نموده است. لذا ضرورت دارد استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان یک اصل بنیادین، در برنامه ریزیهای آموزشی و درسی مدارس گنجانده شود. از طرف دیگر با توجه به ضعف مدل‌های پذیرش فناوری اطلاعات در پیشبینی مناسب تغییرات پذیرش فناوری اطلاعات در سازمانهای آموزشی، پژوهشگران ضروری دیدند تا میزان پذیرش این فناوری را با استفاده از مدل‌های نظری دیگر مورد آزمون قرار دهند، لذا هدف پژوهش حاضر ارزیابی مدل یکپارچه پذیرش و استفاده از فناوری اطلاعات جهت پیش بینی میزان استفاده معلمان از فناوری رایانه ای در کلاس درس می باشد. میزان استفاده از رایانه توسط معلمان در کلاسهای درس در کمترین حد خود باقی مانده است و هنوز فعالیتی جانبی به حساب می آید. هر چقدر فناوری رایانه ای بازدهی فرد را زیاد کند، برای استفاده از آن نیاز به تلاش کمتری می باشد و دیگران استفاده از آن را مهم و مفید قلمداد می کنند، فرد تمایل بیشتری نسبت به استفاده از فناوری رایانه ای خواهد داشت. از طرف دیگر ایران تمایل خود را به صورت استفاده واقعی نشان داده و همچنین وجود محیط حمایت کننده از فرد در زمینه استفاده از این فناوری، موجب بالا رفتن میزان استفاده می شود. (علیزاده جمال & کیهان، ۱۴۰۰)

هر چقدر فناوری اطلاعات بازده کاری فرد را افزایش داده و برای فرد مفید باشد، به همان نسبت فرد تصمیم بیشتری برای استفاده از این فناوری اتخاذ خواهد نمود. اگر فردی سیستم رایانه ای را وسیله ای آسان و به راحتی قابل استفاده قلمداد کند و خود را در کسب مهارت‌های استفاده از آن توانا ببیند، گرایش بیشتری درباره تصمیم گیری در مورد استفاده از آن خواهد داشت. همچنین تأکید افراد مهم در زندگی فرد بر استفاده از فناوری اطلاعات موجب تصمیم گیری فرد از این فناوری می شود. علاوه بر آن وقتی فرد تصمیم به استفاده از فناوری اطلاعات گرفت، این تصمیم خود را به صورت استفاده واقعی آشکار می سازد که معنی دار بودن اثر تصمیم به استفاده از فناوری بر استفاده از فناوری آن را نشان می دهد. اما علاوه بر تصمیم فرد، شرایط تسهیل کننده از قبیل وجود حمایت در سازمان، امکانات مالی و تجربه لازم موجب افزایش گرایش فرد به استفاده از فناوری اطلاعات می شوند. تغییرات مهم ناشی از فناوری اطلاعات، سبب تحولاتی اساسی در کلاسهای درس شده است که مهم ترین آن ها را می توان در این واقعیت دانست که فناوری، معلمان، دانش آموزان و عامل دخیل در فرآیند یاددهی و یادگیری را قادر ساخته است تا به اطلاعات خارج از کتاب و کلاس دسترسی پیدا کنند و این مباحث موجب افزایش انگیزه آنان برای فراگیری شده است. (علیزاده جمال & کیهان، ۱۴۰۰)

منابع:

- ادیبی، همکاران، و. (۱۳۹۴). تاثیر هوشمندسازی مدارس در تعامل با نگرش به فناوری اطلاعات و ارتباطات بر ارتقاء فرآیند یاددهی یادگیری و خودکارآمدی تحصیلی. رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۲۱-۴۱.
- امامیوردی، همکاران، و. (۱۳۹۲). رابطه سیستم فن آوری اطلاعات با خلاقیت کارکنان آموزشی در مدارس. فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی.
- باقرزاده همایی، م. (۱۳۹۹). تأثیر عملکرد آموزش در فضای مجازی در تعاملات یاددهی و یادگیری. پژوهشنامه اورمزد. تقی پور، ح.، & همکاران. (۲۰۱۷). دانش محتوایی روشهای معلمی و تاثیر آن بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان.
- حیدری، م.، & وزیر، م. ع.، فریبا. (۱۳۹۲). بررسی وضعیت مدارس هوشمند بر اساس استانداردها و مقایسه عملکرد تحصیلی و تفکر انتقادی دانش آموزان آن با مدارس عادی. فصلنامه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، ۱۴۹-۱۷۳.
- دانش پژوه، ز. (۱۳۸۲). ارزشیابی مهارتهای حرفه ای معلمان علوم و ریاضی در دوره راهنمایی و ارائه روشهای القاء کیفی آن. فصلنامه نوآوریهای آموزشی.
- رضایی نیکو، س. ه. (۱۳۹۹). بررسی تاثیر آموزش الکترونیکی و تدریس مجازی بر یادگیری دانش آموزان، پژوهش های کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت.
- شفیعی اپوروار، یاری دهنوی، م. (۱۴۰۰). غفلت از برنامه درسی پنهان در دوران کرونا فصلنامه پیشرفتهای نوین در مدیریت آموزشی، ۱۸۰، ۱۵۹.
- شفیعی، س.، اسدی، س. (۱۳۹۳). رابطه مهارت های کلیدی کامپیوتر با پیشرفت تحصیلی و شغلی دانشجویان کارشناسی ارشد رشته تکنولوژی آموزشی. مهندسی آموزشی: تکنولوژی و طراحی آموزشی، ۲۱-۳۰.
- عبداللهی، ب.، همکاران. (۱۳۹۳). شناسایی و اعتبارسنجی شایستگی های حرفه ای معلمان اثربخش. ۲۵-۴۸.
- علیزاده جمال، م.، کیهان، ج. (۱۴۰۰). ارزیابی مدل یکپارچه پذیرش و استفاده از فناوری اطلاعات جهت پیشبینی میزان استفاده معلمان از فناوری رایانههای در کلاس درس. نشریه علمی فناوری آموزش.
- علیزاده، ا.، رضایی، ع. م. (۱۳۸۸). بررسی منزلت اجتماعی حرفه معلمی (دبیر دبیرستان و آموزگار دبستان) و تغییرات آن در طول سه دهه گذشته. فصلنامه نوآوری های آموزشی، ۷-۲۶.
- فرهادی، ر. (۱۳۸۴). آموزش الکترونیکی پارادایم جدید در عصر اطلاعات. مجله علوم و فناوری اطلاعات، ۴۹-۶۶.
- مشتاقی لارگانی، س.، همکاران، و. (۱۳۸۷). اعتباریابی فرم فارسی مقیاس نگرش نسبت به کاربرد تکنولوژی در آموزش میان معلمان مقطع متوسطه شهر اصفهان. فصلنامه نوآوری های آموزشی.
- ملایی نژاد، ا. (۱۳۹۱). صلاحیت های حرفه ای مطلوب دانشجو معلمان دوره آموزش ابتدایی. نوآوری های آموزشی، ۳۳-۶۲.